

УДК 336.72

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ ДЛЯ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ

Жилик Н.В.

Вишгородська дитяча музична школа

Досліджено особливості творчого розвитку дітей під дією дитячого музичного фольклору. Особлива увага приділяється значенню використання музичного національного здобутку предків у педагогічній діяльності. Виявлено неоціненний вплив музичного надбання України на формування гармонійно-розвинутої особистості. Розглянуто психофізіологічний аспект дитячого музичного сприйняття. Розкрито необхідність включення у процес розвитку дитини такого сегменту як музичний фольклор.

Ключові слова: український музичний фольклор, дитячий фольклор, народна музика, духовна культура, особистість, творчість, розвиток, діти.

Постановка проблеми. В українській педагогічній системі з давніх-давен люди використовували фольклорну спадщину народу. Вагому її частину складає дитячий фольклор.

Саме зараз відбувається відродження української культури, української народної творчості. Батьки і педагоги у нелегкій справі виховання дитини ставлять перед собою ціль: виховати свідому, гармонійно розвинутою особистість. З цією метою виховання відбувається на основі української фольклорної творчості. Українська народна музика є засобом розвитку особистості, яка поважатиме і цінуватиме спадщину власного народу, буде здатна усвідомлювати себе як цінність, ша-

нуватиме батьків і оточуючих. Психологами доведено, що фундамент для формування особистості закладається до 7 років. Тому так важливо виховувати з раннього дитинства перевіреними віками засобом – українською народною творчістю. Адже у фольклорній спадщині народу – його мудрість. Народна музика торкається найтонших струн душі маленького українця, і тому чинить колосальний вплив на формування позитивних якостей особистості. Саме тому вибрана проблематика дослідження є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика розглядається у працях Г. С. Виноградова [3] та Н. Є. Мойсеюк [10]. Серед

дослідників української музичної етнопедагогіки – А. Іваницький [5], М. Г. Стельмахович [11]. У їхніх працях знаходимо, що твердження про те, що музичною етнопедагогікою український народ займається протягом всього життя, оскільки «виховання – категорія вічна» [11].

До середини XIX ст. науковці не виділяли дитячий фольклор в окрему групу. Тільки з другої половини XIX ст. зростає зацікавлення суспільства народним життям. З цього часу фольклорні тексти починають збирати, записувати та публікувати зразки усної народної творчості. Відомими є видання Д. Яворницького, В. Верховинця [2], М. Лисенка [8], Г. Виноградова, В. Даля, П. Шейна та ін.

Вартісними для обговорення проблеми формування здібностей у дітей є педагогічні ідеї А. Арісменді, П. Вейса, В. Верховинця [2], В. Ветлугіної. Вплив музики на поведінку людини досліджував Б. Г. Ананьєв [1]. Серед інших дослідників впливу музики – С. В. Шабутін, І. В. Шабутіна, С. В. Хміль [13]. Виховання музичних здібностей досліджували С. Литвин-Кіндратюк та Б. Д. Кіндратюк [9]. Багато цінної інформації у працях Д. Кабалевського [6; 7].

Знавець народної педагогіки Г. С. Виноградов один з перших почав широко застосовувати термін «дитячий фольклор». Він наголошував, що цим поняттям розумно називати твори, які складені самими дітьми, а також пестушки (невеликі твори, які примовляють дорослі, пестячи дітей).

Деякі дослідники до дитячого фольклору зараховують лише ті твори, які виконують самі діти. Серед таких науковців – Н. П. Андреев, В. Чічеров.

Першим, хто детально класифікував дитячий фольклор, був російський етнограф, фольклорист П. Шейн. Він виокремив у ньому деякі жанри: колісанки, примовки тощо.

Дослідники однозгідні, що до дитячого фольклору необхідно відносити і твори, створені дорослими для дітей.

Г. Виноградов, досліджуючи український фольклор, простежив зв'язки дитячого фольклору із народним побутом.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження особливостей музичного виховання дітей різновидами української фольклорної творчості; опрацювання психологічного аспекту музичного виховання дітей та дослідження ефективності використання різних видів дитячого фольклору у процесі музичного виховання особистості.

Виклад основного матеріалу. Значущі риси конкретної людини формуються під дією різних чинників: середовища, яке її оточує, суспільства, педагогів, батьків. Педагоги і батьки найбільше впливають на становлення особистості, адже саме вони покликані виховати дитину, підготувати її до життя. Розвиток потенціалу дітей – одна з найдавніших людських справ, і навіть в теперішній час ми повертаємося до старого навчально-виховного досвіду, відроджуючи забуті національні традиції.

Дитинство – це період примноження музичних вражень, посиленого музичного сприймання, розвитку емоційної сфери та творчої уяви. Музика є таким видом мистецтва, який істотно впливає на вироблення особистості в період її форму-

вання. «Матеріалом» для утворення гармонічно розвиненої особистості є творча діяльність. У ній дитина виробляє схеми поведінки, збагачує себе новими знаннями. Розвиток дитини неможливий без активної її участі у процесі навчання.

Життя народу, його народна мудрість відображена у фольклорі. Такі видатні педагоги як В. Сухомлинський та К. Ушинський визнавали народну музику основою виховання майбутніх поколінь. Недаремно вони так вважали, адже у фольклорних творах зафіксовано життєві спостереження наших предків. Виховання на основі здобутків народної спадщини дасть можливість дитині перейняти те найліпше, що український народ створював впродовж віків. Вплив народної музичної творчості на становлення особистості неможливо переоцінити. Наукою доведено, що народна творчість є близькою до генетичного коду народу. Через це діти сприймають народну музику легко. Український фольклор є природним підґрунтям розвитку особистості. Він торкає найтонші струни душі – і дитяче серце відгукується на українську народну музику добротою, любов'ю, усвідомленням власної гідності і приналежності до народної культури. Почуття причетності очищує душу дитини і направляє її на шлях краси і справедливості. Музичний фольклор не тільки формує музичні здібності дитини, а й впливає на розумовий розвиток – підвищує інтелект.

З тієї причини, що дитина – істота емоційна, а не раціональна, виховання повинно бути таким, щоб воно могло достукатися до маленького індивіда через душу і серце. Хорошим і дієвим засобом є прилучення дитини до української музики з раннього віку – тоді, коли формується її духовна культура. Саме по собі мистецтво формує емоційну сферу людини, а виховання народною музичною творчістю розвине у дитини здатність до співчуття, співпереживання, зробить дитяче серце чуйним і добрим. Ніяка інша музика не пробудить в маленького українця таких якостей краще, ніж українська (музика) – така багата різними емоціями, найтоншими відтінками настроїв людей. Л. С. Виготський називає емоційний розвиток дітей – фундаментальним у формуванні особистості [4].

З перших днів життя музика чинить такий вплив на дитину. Українська народна музика в силу своєї емоційності є притягальною для дитини, яка дивиться на світ, пропускаючи усе побачене через своє серце. Український музичний фольклор є цікавим, привабливим для дитини здебільшого через свою простоту мелодій, зрозумілість співочих інтонацій та багатство палітри настроїв. У процесі слухання музики у дитини накопичується художній досвід. Дитина цього не розуміє, нагромадження відбувається підсвідомо. На основі музичних слухових практик формується музичний слух, звукообразне музичне сприйняття та мислення. Коли дитина фантазує – вона пізнає світ, себе. Українська народна музика збуджує дитячу уяву, дитина отримує поняття про навколишній світ, суспільство, засвоює досвід і мудрість попередніх поколінь. Доктор мистецтвознавства Б. Кіндратюк наголошує, що вплив музики на людину збільшується устократ, коли музика сприймається осмислено. Дітей необхідно не тільки вчити уважно слухати

музичний твір, а й пізнавати – проспівувати почуту мелодію. Б. Кіндратюк у своєму дослідженні припускає, що особистість спілкується з душею українського народу, виконуючи чи прослуховуючи українську народну музику. Звук викликає у багатій дитячій уяві ту емоцію, яка виражена в музичному образі [9].

Музика є для дитини джерелом переживання різних почуттів. Проблему творчого розвитку дитини опрацював В. Сухомлинський. Він звертає увагу: «Кожна дитина не тільки сприймає, але й малює, творить, створює. Те, як дитина бачить світ – є своєрідною художньою творчістю. Емоційна насиченість сприйняття – це духовний заряд духовної творчості» [12, с. 38]. Саме музичне мистецтво здатне задовольнити потребу дитини в глибоких враженнях, яскравих образах. Сприймаючи образи, діти додають до них щось власне – вигадане, вимріяне, тобто – творять, переживають і роблять творчий крок до розвитку особистості. Шляхом створення музично-емоційного середовища здійснюється розвиток почуттів та утворення емоційно-вольової сфери.

Творчі прояви у дитини простежуються в перші роки життя. Найпершим формується слуховий аналізатор. Завдяки йому малюк сприймає мову людей. Упіймавши в ній певний ритмічний малюнок – дитина розрізняє слова і відокремлює їх від загальної плутанини звуків. Знання про цю здатність дитини дало підстави вченим стверджувати, що новонародженим присутнє чуття ритму, а протягом життя його необхідно тільки вдосконалювати і розвивати.

Дитяча творчість характеризується непередбачуваністю бажань і дій, їхньою спонтанністю. Творчі процеси проходять на підсвідомому рівні, а свідомість лише закріплює отриманий результат. Тому не дивно, що дитина може безкінечно фантазувати про художній образ, навіяний почутим музичним твором. Нерідко в неї виникає бажання поєднати картину, яка вималювалася в уяві, з розвагою. Тому такими корисними є музичні забави. Забавляючись під музику, діти вчаться виконувати рухи відповідно до змін звучання музики, а значить – виробляють вміння виробляти настрої музичного твору. Крім цього, музична забава активує ділову активність дитини, розвиває її фантазію та образи мислення. У розвазі відбувається соціалізація дитини. Забавляючись, вона намагається знайти своє місце в житті.

Ігрову діяльність в основу методики творчого розвитку поклав педагог та український композитор В. Верховинець. Він у 20-30 рр. ХХ ст. довів, що найміцнішим фундаментом для творчого розвитку дитини є забави з дитячого музичного фольклору. Пояснював він це тим, що в розвагах, поєднаних з піснею і танцем, дитина розвивається найінтенсивніше [2].

Дитячі музичні забави з фольклорної скарбниці – це переважно інсценівки дитячих пісень. Завдяки тому, що вони тотожні світу, у якому живе дитина, почуттям, які вона переживає, у процесі гри створюється атмосфера психологічного комфорту. Так відбувається спілкування на рівні емоційно-духовних зв'язків. Виходячи з цього, можна стверджувати, що музична розвага – відмінний спосіб навчити і виховати дитину, не нав'язуючи їй правил поведінки, а переносючи

її у конкретну ситуацію і даючи можливість самостійно виробити схему поведінки.

Щоб розвиватися творчо, дитині необхідно отримати якнайбільше вражень про навколишній світ. З давніх-давен з цією метою малих нащадків батьки залучали до водіння хороводів, співу ритуальних пісень. Музичні зразки української культури несуть у собі крізь віки мудрість предків, їхнє світобачення. Перли українського музичного фольклору торкаються серця дитини, і вона вбирає усю зашифровану в звуках інформацію – пізнає світ.

Український дитячий музичний матеріал невеликий за обсягом, адаптований до вікового розвитку дитини. Саме тому він є підходящим, комфортним, зручним для дітей, адже діти можуть зосереджувати уяву тільки від 1 до 3 хвилин.

Висновки і пропозиції. Зразкам української фольклорної музичної творчості характерний високий мистецький рівень, незглибима енергія, емоційна насиченість, завзятість. Різноманітність пісень відображають світогляд, естетичні пристрасті та власне психологію українського народу. Тому виховання та навчання дітей на основі української фольклорної музичної творчості годі переоцінити. Дитячий музичний фольклор є невід'ємною частиною народної педагогіки. З його допомогою формуються естетичні смаки дитини, які так необхідні для створення морально-етичного виховання особистості. Фольклорні твори – безцінний скарб української культури, потрібно використовувати для розвитку особистості.

Український музичний фольклор викликає у дітей бажання творити, пізнавати навколишній світ, фантазувати, і через уяву усвідомлювати свою генетичну приналежність та знаходитися за особливостями музичного мистецтва рідного краю.

Висока емоційність музичних фольклорних творів сприяє різнобічному розвитку, зацікавлює та привертає увагу дитини.

Підсумовуючи, варто зауважити, що період дитинства характеризується особливим пізнанням життя, формуванням світогляду. Музика є важливим засобом в утворенні почуттів і сприйняття. Малюкам з перших днів народження недостатньо тільки мови, їм потрібний більш емоційний фундамент для особистісного розвитку. Такою основою є українське народне музичне мистецтво. Фольклор – це таємничі знання народу, зашифровані у слові, музиці, бо ж «folk», в перекладі – «народ», а «lore» – «таємничі знання». Виховуючи дітей українською фольклорною музикою, ми формуємо у них позитивне ставлення до української культури.

Сприймаючи музику, діти одержують мотивацію до здобуття вмінь і навичок, які є необхідними для її відтворення. Український дитячий фольклор завдяки своїй простоті і природності сприймається легко. Дитячі народні пісні дозволяють співати без напруження голосу, тому діти отримують емоційне задоволення від співу. Коли дитина знаходиться у приємному стані втіхи – вона здатна вигадувати, фантазувати. Це є запорукою її творчого розвитку.

Дитячий музичний фольклор дає дитині можливість розкрити свій творчий потенціал. Опіраючись на емоційність та насиченість образами, дитина стає творцем свого власного світу і розбудовує його у відповідності до вже існуючого. Так

вона робить перші кроки до соціалізації. Музичний образ показує дитині вже відомі предмети і явища по-новому. Уява малює яскраву картину, вираження якої відбувається через слово. Дитина більше зацікавиться музикою, коли дасть вираження власним емоціям і враженням.

Спостерігаючи і аналізуючи динаміку розвитку дітей, можна зробити висновок: не тільки після активної гри, коли вони перенасичені враженнями, а й після слухання спокійного характеру українського народного музичного твору, діти наввипередки діляться емоціями.

Список літератури:

1. Ананьев Б. Опыт экспериментального изучения влияния музыки на поведение ребенка и взрослого: диссертация акад. пед. наук СССР / Ананьев Борис Герасимович. – Владикавказ, 1928. – С. 89.
2. Верховинець В. М. Весняночка / В. М. Верховинець. – К.: Музична Україна, 1969. – С. 124.
3. Виноградов Г. С. Народная педагогика / Г. С. Виноградов. – Иркутск: ВСОРГО, 1996. – С. 231.
4. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М.: Искусство, 1986. – С. 344.
5. Іваницький А. І. Український музичний фольклор / А. І. Іваницький. – Вінниця: Нова книга, 2004. – С. 320.
6. Кабалеvський Д. Б. О трех китах и многом другом / Д. Б. Кабалеvський. – М., 1976. – С. 110.
7. Кабалеvський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? / Д. Б. Кабалеvський. – К.: Музична Україна, 1982. – С. 320.
8. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства. Навчально-методичний посібник / Неллі Василівна Лисенко. – К.: Видавничий дім «Слово», 2001. – С. 720.
9. Литвин-Кіндратюк С., Кіндратюк Б. Народознавство та організація здорового способу життя школярів / С. Литвин-Кіндратюк, Б. Кіндратюк. – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – С. 279.
10. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене / Н. Є. Мойсеюк. – К., 2001. – С. 608.
11. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка: Навчально-методичний посібник / М. Г. Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 272.
12. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям: Вибрані твори / Василь Сухомлинський. – К.: Освіта, 1977. – С. 158.
13. Шабутін С. В. Зцілення музикою / С. В. Шабутін, С. В. Хміль, І. В. Шабутіна. – Тернопіль: Підручник і посібники, 2006. – С. 192.

Жилик Н. В.

Вышгородская детская музыкальная школа

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ УКРАИНСКОГО ДЕТСКОГО МУЗЫКАЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРА ДЛЯ ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ

Аннотация

Исследовано особенности творческого развития детей под влиянием детского музыкального фольклора. Особое внимание уделено значению использования музыкального национального достижения предков у педагогической деятельности. Обнаружено неочинимое влияние музыкального достояния Украины на формирование гармонично-развитой личности. Рассмотрено психофизиологический аспект детского музыкального восприятия. Раскрыто необходимость включения в процесс развития ребенка такого сегмента как музыкальный фольклор.

Ключевые слова: украинский музыкальный фольклор, детский фольклор, народная музыка, духовная культура, личность, творчество, развитие, дети.

Zhylyk N.V.

Vyshgorod Children's Music School

USING THE MUSIC OF THE UKRAINIAN CHILDREN'S FOLKLORE FOR THE CREATIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN

Summary

Features of creative development of children under the influence of a children's musical folklore were investigated. Special attention is paid to the value of the using the music national achievement of ancestors in the pedagogical action. An invaluable impact of the musical achievement of Ukraine at the formation of harmoniously developed personality was revealed. Psychophysiological aspect of child's musical perception was considered. Necessity of inclusion in the process of child's development such a segment as musical folklore.

Keywords: Ukrainian musical folklore, children's folklore, folk music, spiritual culture, personality, creativity, development, children.